

Möjligheter och utmaningar för Afrikas ekonomi

– Afrika är tillbaka, utropade Internationella Valutafondens chef Dominique Strauss-Kahn nyligen. Och visst är det så att kontinentens förutsättningar för framgång är bättre nu än för bara tio år sedan.

DEN AFRIKANSKA KONTINENTEN drabbades mindre hårt av den globala finanskrisen än andra regioner. Enligt Internationella Valutafonden (IMF) beror detta dels på att kontinenten inte var starkt knuten till västvärldens finanssystem och dels på bättre ekonomisk-politisk styrning. Analysen är ganska träffande, inte minst med tanke på att regeringar runtom hela världen fram till finanskrisen hade ansträngt sig för att minska bandet till just IMF.

Anledningen till detta är att IMF ansågs gynna de största delägarna, framförallt USA, istället för utvecklingsländer. Fonden förespråkade och påtvingade en ekonomisk politik som inte gynnade befolkningen i skuldmottagande länder utan som låg i de globala företagens och kapitalspekulanternas intressen.

IMF hade inte heller lyckats uppfylla sitt mandat att förutse och förebygga finanskriser. Istället ökade utvecklingsländers skuldberg *efter* finanskrisen för återuppbyggnad.

Det är precis det som sker runtom världen just nu, så även i Afrika. Enligt IMF:s egen statistik har lånen till regionen femdubblats sedan den globala finanskrisen. Det är då kanske ingen tillfällighet att IMF-chefen är så positiv till Afrikas nuvarande ledning. Detta sker samtidigt med den fortsatta kapploppningen om kontinentens utbud av olja, gas, mineraler, och marknader.

Beskrivningen fångar i viss mån Afrikas nuvarande komplexa förutsättningar: på gång, men med starka globala strukturella krafter att hantera, vid sidan av de inhemska.

Låt oss hoppas att situationen inte blir en upprepning av 1960-talet. Då var majoriteten afrikanska länder också på gång, men fick stå tillbaka i sina ambitioner för att istället bli spelbrickor mellan stormakterna under det kalla kriget. På den tiden hade kontinenten åtta procent av den globala populationen och fyra procent av världens samlade ekonomiska produktionsvärde, BNP, jämfört med dagens tolv respektive 1,6 procent. På motsvarande sätt har kontinentens globala handelsandel minskat från i genomsnitt 4,2 procent under 1960-talet till bara 1,5 procent sedan 1990-talet.

GROVT SETT VAR DE EKONOMISKA fundamenten bättre under 1960 och 1970-talen jämfört med 1980- och 1990-talen. Under 2000-talet påbörjades en ny och positiv bana. Detta gäl-

ler särskilt 2004–2008 då den genomsnittliga årliga ekonomiska tillväxten (minus befolkningstillväxt och inflation) låg på 3,3 procent.

Under de senaste fem decennierna har exporten ökat ganska bra, men det har också importen. Alla ekonomier uppvisar en betydande samband mellan ökad export och inkomst med ökad import. Import, som till exempel nödvändiga insatser i produktion och hälsovård, kan vara väldigt viktig för ekonomier.

Men den kan förvärra landets kapitalbalans och ekonomiska förutsättningar när det handlar om exempelvis lyxprodukter eller varor som slår ut den inhemska produktionen, så som starkt subventionerade basgrödor från USA och Europa. Även remitteringar från anhöriga utomlands har ökat dramatiskt på senare år, vilket är en god injektion till hushållens och landets ekonomi.

Men den kan förvärra landets kapitalbalans och ekonomiska förutsättningar när det handlar om exempelvis lyxprodukter eller varor som slår ut den inhemska produktionen, så som starkt subventionerade basgrödor från USA och Europa.

Vi kan vi också se att remitteringar från anhöriga utomlands har ökat dramatiskt på senare år, vilket är en god injektion till hushållens och landets ekonomi. En avigsida av detta är inflationstrycket på basvaror. När köpkraften, och därmed efterfrågan, ökar på en produkt, ökar normalt dess pris. Detta innebär att hushållen får mindre för sina pengar än tidigare. Detta drabbar förstas människor i extrem fattigdom hårdast, vilka troligen inte får några betydande remitteringar.

AFRIKA SÖDER OM SAHARA HAR NU en befolkning på ungefär 836 miljoner. För femtio år sedan låg den på 220 miljoner. Populationstillväxten är alltså ganska hög i Afrika, ungefär 2,5 procent per år. Detta gör att BNP-tillväxten blir mindre i verkligheten.

Men ju högre den ekonomiska standarden och tryggheten blir desto mindre befolkningstillväxt. Det finns globalt ett starkt samband mellan fattigdom och befolkningsökning. En populär missuppfattning är att sambandet går åt det andra hållet: att befolkningsökning skapar fattigdom.

En faktor som begränsar ländernas framsteg är de utländska skulderna. Denna skuldsättning utgör en kontrollmekanism från

kreditgivarna, vilka är ofta mäktiga stater eller finansiella företag. Förre årets skuldsättningsgrad låg på 23 procent av BNP. Detta innebär att nivån är tillbaka till 1980 års nivå. Den har legat lägre, på elva procent år 1970. Under 1990-talet, när kontinenten var som mest involverad med IMF och Världsbanken, låg denna skuldsättning på mellan 60 och 80 procent.

Dagens förbättrade nivå beror på att många länder har fått rejäla skuldavskrivningar vilket delvis måste tillerkännas aktiver i frågan. Men också på rejäla avbetalningar, vilket märks i statistiken ovan. Dessa avbetalningar sker förstas alltid på bekostnad av andra offentliga utgifter.

YTTERLIGARE EN VIKTIG POSITIV UTVECKLING är den förväntade livslängden som har ökat från 42 år under 1960-talet till 51 år under 2000-talet. Även läskunnigheten bland vuxna har ökat betydligt, till 66 procent under 2008, att jämföra med 57 procent för tio år sedan.

En grupp som växer är medelklassen, vilket kan utgöra något positivt för hela samhällsutvecklingen. En annan positiv företeelse är den ökade kommunikationen inom och mellan individer, företagare, offentlig sektor och civilsamhälle. Detta bådår också gott för hela samhällsutvecklingen, inte minst ur en demokratisk synvinkel. Men företeelsen är inte oproblematisk, eftersom även destruktiva krafter använder sig av teknologin.

En annan, inte lika självklart positiv indikator, är att de utländska direktinvesteringarna har ökat signifikant i regionen på senare år, från obetydliga summor till cirka 3,5 procent av BNP på senare år.

Värt att notera är att en stor andel av denna mängd kommer från Sydafrika, giganten på kontinenten, med en tredjedel av Afrikas totala BNP. Dessutom stimulerar nästan allt inom utvinningsindustrier som olja, gas och mineraler, nästan uteslutande de regerande eliterna i länderna där Angola och landets enorma oljetillgångar är ett tydligt exempel

Trots många positiva indikatorer kvarstår alltså enorma utmaningar för kontinentens befolkning. Faktum är att halva den afrikanska befolkningen fortfarande lever i extrem fattigdom och en fjärdedel i absolut fattigdom. Ur en positiv afrikansk

FATTIGDOMEN I AFRIKA, 1981, 1990 OCH 2005

	1981	1990	2005
Miljoner extremt fattiga*	209	298	388
Miljoner fattiga, totalt**	292	394	557
Extremt fattiga i procent*	59	58	51
Fattiga i procent**	74	76	73

* = 1,25 USD/dag, ** = 2 USD/dag

Källa: Världsbankens World Development Indicators Database.

Not: Världsbankens beräknar att de extremt fattiga konsumerar till ett ekonomiskt värde som understiger 1,25 internationellt köpkraftsjusterat USD per dag. På motsvarande sätt finns en gräns vid 2 USD per dag. Mäniskor som konsumerar i den gruppen är absolut fattiga.

synvinkel kan sägas att den övervägande majoriteten av de globalt fattiga, två miljarder, faktiskt lever utanför Afrika.

I tabellen kan vi se att antalet fattiga på kontinenten alltså har ökat, medan andelen minskade något under perioden 1981–2005. Vi har ingen statistik över fattigdomen för innevarande år, men det sannolika är att bilden ser likadan ut som för 2005. Om en viss förbättring skedde mellan år 2005 och 2008, eroderas nog detta efter den globala finanskrisen och livsmedelsprisernas ökning under 2007–2008. Detta perspektiv överensstämmer med Världsbankens uppskattning om det ökade antalet fattiga under de senaste två åren. Det ska också sägas att vi har ytterst begränsade uppgifter för perioden innan 1981. Men den generella bilden är att fattigdomen vid avkoloniseringsperioden inte var lika omfattande.

SLUTSATSEN SKULLE KUNNA VARA ATT kontinenten som helhet har signalerat flera positiva företeelser, men att de sköra strukturella förutsättningarna kvarstår. De inhemska eliterna göder ofta sig själva och sin omgivning tillsammans med externa elitpartners från hela världen, inklusive Sverige och EU. Dessa sammanslutningar fortsätter att exploatera kontinentens naturrikedomar och människor. En av de tydligaste indikatorerna på detta är kapitalflykten från afrikanska länder. Organisationen *Global Financial Integrity*, GFI, har nyligen släppt en rapport som uppskattar den illegala kapitalflykten från hela Afrika till minst 854 miljarder US\$ under åren 1970–2008, men menar att den verkliga summan troligen är det dubbla. Dessa summor motsvarar 6–12 procent av kontinentens årliga BNP. Dessutom poängterar GFI att denna form av kapitalflykt växer årligen med tolv procent.

SAMMANTAGET KAN EN NY KAPPLÖPNING om Afrika vara igång. Denna gång står tävlingen inte bara mellan stormakter (länder och företag) i det globala Nord och Väst, utan också i Öst och Syd. Ytterligare en viktig skillnad mot slutet av 1800-talet, då kapplöpningen skedde via direkt intrång och våld, är att det idag sker med de inhemska ledarnas samtycke.

Ur en mer positiv synvinkel kan dessa tendenser kallas för ett nytt paradigmskifte där den globala makten gradvis balanseras från Nord och Väst till Öst och Syd. På det sättet kanske de nya ekonomiska förutsättningarna underlättar för afrikaner att ta sig ur fattigdom. Denna nya utveckling banar kanske väg för en ekonomisk befrielse, ovanpå den politiska frigörelsen från slutet av 1950-talet.

Det troliga är att så också sker, men med snigelfart för folkmassan, lite snabbare för medelklassen och väldigt snabbt för de rika. Den centrala utmaningen är ju trots allt att majoriteten afrikaner, och inte minoriteten, får frihet att nyttja sina egna resurser, både i form av natur och mänsklighet.

DENIZ KELLECIOGLU

Mer läsning: www.afrikagrupperna.se/tidskriften